

КЪРТ ВОНЕГЪТ ПРЕДГОВОР

Превод от английски: Владимир Германов, 2000

chitanka.info

Скъпи читателю:

Заглавието на тази книга се състои от три думи от романа ми „Котешка люлка“. „Уомпитър“ е предмет, около който може да се върти животът на множество, иначе несвързани помежду си хора. За пример може да послужи Свещения граал. „Фома“ са безобидни неистини, предназначени за утеха на безхитростни души. Примерно: „Богатството е ей там, зад ъгъла“. „Гранфалун“ е горда и безсмислена асоциация на човешки същества. Взети заедно, тези думи представляват възможно най-добър чадър за този сборник от есета и прегледи, които съм писал, и за някои от речите, които съм произнасял. Повечето от речите ми не бяха писани.

* * *

Произнасях речи непрекъснато. Нужни ми бяха аплодисментите. Трябваша ми лесно спечелени пари. Тогава, както един ден подритвах лайната на сцената в Библиотеката на Конгреса, изведнъж в главата ми изгоря прекъсвач. Нямаше какво повече да кажа. Това беше краят на ораторската ми кариера. След това говорих още няколко пъти, но вече не бях сладкодумният Философ на прериите, какъвто някога ми беше толкова лесно да бъда.

Приблизителната причина за изключването на мозъка ми във Вашингтон беше един въпрос от аудиторията. Мъжът на средна възраст, който го зададе, ми заприлича на скорошен емигрант от Централна Европа.

— Вие сте лидер на младите хора — каза ми той. — Какво право имате да ги учите да са толкова цинични и песимистични?

Не бях лидер на младите хора. Бях писател, който трябваше да си стои у дома и да пише, вместо да търси лесни пари и аплодисменти.

* * *

Мога да назова няколко добри американски писатели, които са станали чудесни оратори и на които сега им е трудно да се съсредоточат, когато само пишат. Липсват им аплодисментите.

Мисля обаче, че публичните речи са почти единственият начин един поет или романист, или драматург да има някаква политическа ефективност в разцвета на творческите си сили. Ако включи политиката си в творба на въображението, ще изцапа работата си до неузнаваемост.

* * *

Една от многото странности на американската икономика е тази: писателят може да спечели повече пари за пълна с грешки реч, произнесена пред фалирал колеж, отколкото за къс разказ, който е шедьовър. Нещо повече — може да препродава същата реч отново и отново и никой няма да се оплаче.

* * *

Хората толкова рядко се оплакват заради лоши речи, дори и такива, които струват по хиляда долара и повече, че се питам дали изобщо някой ги чува. И, получих интересно мнение за това, как хората ги слушат, точно преди речта си пред Американската академия за изкуства и литература и Националния институт за изкуства и литература, която е в тази книга.

Преди да произнеса словото, хванах морска болест от ужас. Бях сложен да седна между известен стар архитект и президента на Академията. Бяхме три кльощави човешки същества с безизразни физиономии, поставени пред очите на цялата аудитория. Разговаряхме, както разговарят затворниците по филмите, когато планират бягство пред очите на надзирателите.

Казах на архитекта колко се страхувам. Очаквах да ме утеши. Той обаче ми отговори без никаква милост — и то така, че президентът да го чуе, — че президентът бил прочел речта ми и му се сторила противна.

Попитах президента дали е вярно.

— Да — отговори той. — Но не се безпокой за това.

Напомних му, че ще трябва да произнеса противната реч.

— Никой няма да слуша какво казваш — увери ме той.

— Хората рядко се интересуват от съдържанието на една реч. Те просто искат да разберат от тона, жестовете и изражението ти, дали си честен човек.

— Благодаря — отвърнах.

— Ще призова аудиторията към тишина — каза той. Направи го. И аз говорих.

* * *

В изпълнената с чудеса ера на трансплантациите на органи и други форми на терапевтичната вивисекция би било погрешно от моя страна да протестирам срещу факта, че ме режат, докато все още съм жив. Двама симпатични колежански професори, Джером Клинковиц от Университета на Северна Айова, и Джон Сомър, от Канзаския щатски учителски колеж, правят с мен точно това. Те издадоха един, както изглежда, посмъртен том, „Посланието на Вонегът“ — сборник есета за мен. Предложиха да направят и още нещо — сборник от всичко, което някога съм писал и което досега не е било слагано между твърди корици.

Представиха на издателя ми ужасяващо пълна библиография. Не водях статистика за работите си и с радост бях забравил голяма част от тях. Клинковиц и Сомър освежиха паметта ми със списъка си. Намеренията им бяха добри. Мислех за себе си като за археолози, които изравят примитивни произведения, които биха могли да обяснят това, което съм станал, каквото и да е то. Някои от най-грозните произведения обаче съвсем не са така отдавнашни. Когато прегледах всички боклуци, недвусмислено свързани с тялото ми, не се почувствах като призрака на Тутанкамон. Почувствах се като човек, който е кошмарно жив, все още, и справедливо обвиняван за дребни престъпления.

* * *

Събрах това томче от онези боклуци. Нямах да мога да го направя, без помощта на Клинковиц и Сомър, които знаеха къде са скрити почти всички трупове. Има само три или четири мои работи, за които те не знаят нищо. И най-страшното китайско мъчение на земята не може да ме принуди да кажа къде са публикувани или кога.

Това не е книга с нещата ми за пране, така да се каже. Приятно ми е, че повечето работи са се запазили. Има няколко къси разказа, които никога не са били публикувани в сборник. Оставям ги така, без възражения, освен „Сила“ — незаснет сценарий за кратък научнофантастичен филм. Това е единственото творение на фантазията в тази книга.

Всичко останало тук ме показва как се опитвам да кажа истината гола, без орнаментите на измислицата, за едно или друго. Което води до дискусията за мястото на „новата журналистика“, спрямо художествената литература, в литературата на новите времена.

* * *

Тукидит е първият Нов журналист, за когото знам нещо. Той е бил знаменитост и се е поставял в центъра на истините, които се е опитвал да каже, и се е досещал кога да го прави, и е смятал, че си струва да е забавен и очарователен. Бил е добър учител. Не е искал да приспива учениците си с истината и е желал да облече тази истина в поразително човешки думи, така че учениците му да я запомнят.

Трябва да му се възхищаваме, заради допринесената полза и заради гражданското му чувство, както трябва да се възхищаваме на всеки, който в наши дни учи на същото. По тази причина съм луд по Хънтър Томсън, например, и го казвам в един обзор, включен в тази книга.

Съм ли аз Нов журналист? Предполагам. Тук има малко нова журналистика — в писанията за Биафра и за Конгреса на републиканците през 1972 г. Това са свободно написани, лични неща.

Вече не се изкушавам да пиша такива работи. Колебал съм се по въпроса, но вече съм убеден, че признатата литературна измислица е много по-правдив начин да кажеш истината, отколкото Новата журналистика. Или, казано с други думи, най-добрата Нова

журналистика е измислица. И при двата жанра имаме характерен разказвач. Новият журналист не разполага със свободата да каже толкова, колкото авторът на литературни фикции, не може да *покаже* толкова. Съществуват много места, на които Новият журналист не може да отведе читателите си, докато авторът на художествени измислици може да го отведе навсякъде, включително и на планетата Юпитер, стига там да има какво да се види.

И в двата случая принципният въпрос, както научих в Американската академия за изкуства и литература, е в това, дали този, който се опитва да каже истината, създава впечатлението, че е честен човек.

* * *

Сега, когато мисля за новини и художествени измислици, си спомням как беше показана разликата между шум и мелодия в една начална лекция по физика, в Корнелския университет, толкова отдавна. (Началният курс по физика несъмнено е най-приятният курс, който може да предложи който и да било американски университет.) Преподавателят запрати една изтънена летва, дълга колкото щик, към стената на стаята, която беше тухлена.

— Това е шум — каза той.

След това взе още седем летви и ги запрати към стената бързо една след друга, като че ли хвърляше ножове. Последователността от летви изпя началните тактове на „Мери имаше малко агънце“. Бях омагьосан.

— Това е мелодия — каза той.

Художествената измислица е мелодия, а журналистиката, стара или нова, е шум.

* * *

Преподавателят изнесе лекция и за равновесието. Застана зад редица високи до кръста шкафове, дълга около пет метра, в предната част на стаята. За пръста му беше завързан канап. Докато говореше

това или онова за равновесието, пръстът му се движеше, като че ли играе с йо-йо, което не виждахме заради шкафовете.

Това продължи близо час. Най-накрая вдигна ръка и видяхме какво има в другия край на канапа. Беше дълъг дървен корниз, завързан в средата.

— Това — каза той, — е равновесие.

Продължавам да губя и възстановявам равновесието си, което е в основата на всеки литературен сюжет. Аз самият съм художествена измислица. Помня, веднъж бях с театралния продуцент Хили Елкинс. Той току-що се бе сдобил с филмовите права за „Котешка люлка“ и аз опитвах да бъда учтив. Направих няколко любезни забележки, а Хили поклати глава и каза:

— Не, не, не, не. Не, не. Дръж се като Уил Роджърс, а не като Кари Грант.

* * *

В момента съм в равновесие. Тази сутрин получих писмо от едно дванайсетгодишно момче. Беше прочело най-новия ми роман, „Закуска за шампиони“, и ми написа: „Скъпи господин Вонегът, моля ви, не се самоубивайте“. Бог да го обича. Казах му, че съм добре.

Тази книга е посветена на едно същество, което ми помогна да възвърна равновесието си. Както казвам, тази жена ме изюди. Дойде при мен с желанието да „хроникира“ чудесния ми живот ден след ден на фотографска лента. Това, което се получи, беше много по-дълбоко от обикновена хроника.

* * *

Интервюто за „Плейбой“ в тази книга е почти толкова фиктивно, колкото и краткотрайната ми имитация на Кари Грант. То е това, което трябваше да кажа, не това, което наистина съм казал. От „Плейбой“ ми показаха транскрипция на нещата, които съм казал пред микрофона им, и за мен стана ясно, че имам поне едно общо нещо с Джоузеф Конрад — и за двамата ни английският език е втори език. За разлика от

Конрад обаче, аз нямам първи език, така че се заех да работя върху интервюто с химикалка, молив, ножица и лепило, за да създам впечатлението, че да говоря на родния си език и да мисля за важни неща ми се отдава лесно.

Ето какво намирам за най-окуражаващо в занаята на пишещите — той дава възможност на посредствени хора, които са трудолюбиви и търпеливи, да преработят глупостта си, да редактират себе си до някакво подобие на интелигентност, а също така позволява на лудите да изглеждат по-нормални от нормалните.

* * *

Ето разбирането ми за вселената и мястото на човечеството в нея:

Видимата извитост на вселената е илюзия. Всъщност тя е права като канап, ако не се броят извивките, подобни на примки, в двата края. Извивките са микроскопични.

Единият край на канапа изчезва непрекъснато. Извивката в съседство непрекъснато се отдръпва от отмирането. Другият край непрекъснато расте. Прилежащата примка непрекъснато преследва *Сътворението*.

В началото и в края беше Нищото. Нищото предполагаше наличието на Нещо. Невъзможно е да направиш нещо от нищо. Следователно Нищото само може да *предполага* Нещо. Това предполагане е вселената — права като канап, както вече казах, ако не се броят извивките в двата края.

Ние сме само полъх от това предполагане.

Вселената не кипи от живот. Тя е населена само в една точка, от същества, които могат да я изследват и коментират. Тази точка е планетата Земя, която за вечни времена е в точния център на предположението, в средата между краищата.

Всички блещукания и отблясъци по нощното небе могат да са и искри от лагерен огън на каубои — толкова живот и мъдрост съдържат.

* * *

По въпроса какво се случи с хората в тази книга: до края на войната нигерийците изклаха много по-малко хора от Биафра, отколкото предполагах. Нигерийците бяха милостиви. Мозъците на много деца от Биафра вероятно са увредени перманентно от глад, причинен от нигерийската блокада.

Най-малкото, тези увредени деца, в точния център на вселената, ще бъдат по-почтени от Ричард Никсън и по-наблюдателни от Бог.

Самият господин Никсън е второстепенен герой на тази книга. Той е първият президент, мразил хората на Америка и всичко, което е важно за тях. Той вярва толкова искрено в собствената си чистота, въпреки че е извършил ужасяващи престъпления, че не мога да не заключа, че когато е бил много малък, някой му е казал, че сериозните престъпления са само сексуални, че човек не може да е престъпник, ако не е извършил прелюбодеяние или не е мастурбирал.

Той е полезен човек, защото ни показва, че нашата Конституция има недостатъци, като допускането, че никога няма да избере президент, който толкова много да ни мрази. Конституцията ни трябва да бъде поправена, за да можем по-лесно да сваляме от поста подобни хора и дори да ги хвърляме в затвора.

Това е основният ми Утопичен план за момента. Сред по-дългосрочните ми планове е и идеята всеки американец да се снабди с изкуствено разширено семейство от хиляда и повече членове. Едва когато преодолеем самотата, ще можем да споделяме богатствата и да работим по-справедливо. Искрено вярвам, че постепенно ще се сдобием с такива семейства и се надявам те да станат международни.

* * *

Надявах се в това томче да включа малко поезия, но открих, че през всичките тези години съм написал само едно стихотворение, което заслужава още една минута живот. Ето го:

*Ние правим,
тра-ла-ла, тра-ла-ла,
к'вото трябва,*

*трябва, да, трябва, да.
Хич без ум,
хич без ум, хич без ум,
докат'се спускаме
кат'мехур, кат'мехур.*

Една от изгубените ми творби, които, надявам се, Клинковиц и Сомър никога няма да открият, е за дълга ми към чернокожата готвачка, която семейството ми имаше, когато бях малък. Името ѝ беше Айда Янг и с нея прекарвах повече време, отколкото с когото и да било друг — докато не се ожених, разбира се. Тя знаеше Библията наизуст и намираще в нея много утеха и мъдрост. Знаеше много и за американската история — неща, които тя и други чернокожи бяха виждали и на които се бяха удивлявали, които си спомняха и за които все още разговаряха в Индиана, Илинойс и Охайо. И в Кентъки, и в Тенеси. Тя често ми четеше от една антология със сантиментална поезия за любов, която не умира никога, за предани кучета и скромни къщурки, където е щастието, за остаряващи хора, за посещения в гробищата, за починали бебета. Помня заглавието на книгата и ми се ще да притежавах екземпляр, защото тя има много общо с това, което съм.

Заглавието на книгата беше „Още удари на сърцето“, а от нея не бе никак трудно да преминеш на антологията „Спун Ривър“ на Едгар Лий Мастърс, „Главната улица“ на Синклер Луис, „САЩ“ на Джон Дос Пасос, както си мисля сега. Във всичко, което пиша, има почти непоносима сантименталност. Британските критици негодуват срещу това. И Робърт Шолс, американски критик, веднъж каза, че слагам горчиви обвивки на захарни хапчета.

Сега вече е твърде късно да се променям. Поне осъзнавам произхода си — една голяма, тухлена къща на мечтите, проектирана от моя баща, архитект, в която никой не си беше у дома за дълго, освен мен и Айда Янг.

* * *

В тази книга има нещо и за Тони Коста, от Кейп Код, който беше приятел на дъщеря ми Едит. Обвиниха го в няколко убийства. Решиха, че е невменяем и следователно не подлежи на обикновено наказание. Обади ми се. Не можеше да повярва, че един порядъчен, разумен човек, като него, би могъл да извърши убийствата, които полицаите мислеха, че е извършил.

Между другото, с приближаването на процеса, той стана най-известният американец, обвинен в масово убийство. Известни репортери от криминалната хроника пишеха най-малко две книги за него.

Тогава, на другия бряг на континента, бяха арестувани Чарлз Менсън и част от разширеното му семейство заради убиване на знаменитости. Самият Коста престана да е знаменитост. За една нощ пак стана това, което беше в началото — нищо, само полъх на предположението.

Аз съм същото. Както и родителите ми. Полъхът се възпроизвежда. Аз самият станах баща на три полъха, осинових още три. Всичко е толкова *страховито*. Отгоре на това, искрено вярвам, че пътувам във времето. Утре пак ще бъда на три години. Вдругиден пак ще съм на шейсет и три.

Тази книга може донякъде да стабилизира възприятията ми. В края на краищата, тя е нещо като карта на местата, където се предполага, че съм бил, и нещата, които се предполага, че съм мислил, през период от около дваисет години. Подредил съм тези улики, предполага се, в хронологичен ред. Ако времето е правата и непроменяща се нишка от мъниста, за каквато го смятат повечето хора, и ако съм узрял елегантно, значи втората част от тази книга трябва да е по-добра от първата.

Не е така. В публицистиката си виждам оскъдни признаци, че съм узрял. Не мога да открия нито една идея, която да не съм откъмнал от някой друг и която да не съм подкрепил гръмко, още преди да стана в седми клас.

Приключенията ми в областта на художествената проза обаче са далеч по-изненадващи и забавни — поне за *мен*. Може и да съм пораснал донякъде в тази сфера. Би било хубаво, ако е така. Това би било доказателство, че произведенията на въображението сами по себе си имат силата да създават.

Човек с доказуемо обикновен ум, като мен, би се посветил на раждането на произведение на въображението, това произведение би изкушило друг човек с обикновен ум да стане умен. Един приятел, художникът Джеймс Брукс, миналото лято ми каза: „Аз нанасям първата четка боя, после платното трябва да свърши поне половината работа“. Същото може да се каже за белия лист за писане, глината, филмовата лента, вибриращия въздух и всички останали неживи субстанции, които човешките същества са се изхитрили да превърнат в учители или приятели в игрите.

Говоря предимно за американците. Не знам много за другите страни. Известно време си мислех, че американците могат всъщност да увеличат мъдростта си чрез експерименти с телесната си химия или чрез техники за медитация, заети от Азия. Сега трябва да кажа, че всички подобни пътешествия са се върнали към американската баналност, без никакви артефакти и с приключенски истории, интересни само за самите тях.

И така, сега вярвам, че единственият начин, по който американците могат да се издигнат над обикновеността си, да съзрeят достатъчно, за да спасят себе си и да помогнат за спасението на планетата, е ентусиазираната близост с произведенията на собствените им въображения. Аз не съм кой знае колко удовлетворен от произведенията на моето въображение, моята литература. Просто съм впечатлен от неочакваните прозрения, които ме обливат, когато работата ми е да фантазирам, в сравнение с дървено-познатите идеи, които се трупат на бюрото ми, когато работата ми е да казвам истината.

Искрено ваш,

Подпис (на Вонегът)

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.